

O‘ZBEK DIALEKTOLOGIYASINING TARAQQIYOTI VA UNGA ALOQADOR HODISALAR

Anvar Eshnazarov

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent Davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti
talabasi*

Anvarjon14091995@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyati Yakkabog‘ tumani Javog‘i qishlog‘ining shevasiga oid so‘zlarning ilmiy tahlili berilgan. Shevashunoslikka oid nazariy qarashlarga munosabat bildirilgan va misol tariqasida berilgan noadabiy leksik birliklarning adabiy tildagi muqobili qiyosan tahlil qilingan. Shevaga oid so‘zlarning hozirgi adabiy tilimizga qay darajada yaqinligi, ularning leksik va grammmatik jihatdan farqli tomonlari keltirib o‘tilgan. Shuningdek, fonetik jihatidan qisman farq qiluvchi leksemalar ham nazariy jihatdan qiyosiy tahlilga tortilgan. O‘zbek tili dialektologiyasi, shevashunos olimlarning olib borgan ilmiy izlanishlari misolida sheva, dialekt, lahja atamalarining bir-biridan farqi va adabiy tilimizda tutgan o‘rniga ham alohida e‘tibor berilgan. Misol tariqasidan tanlab olingan so‘zlar leksikamizda salbiy, ijobiy bo‘yoqdorligi yoki neytral ekanligiga ham alohida urg‘u berilgan.

Kalit so‘zlar: dialekt, shevashunoslik, sotsiolingvistika, lahja, sheva, adabiy til, neytral leksika, sinonim.

Annotation. In this article, a scientific analysis of the words related to the dialect of the village Javagi, Yakkabog‘ District, Kashkadarya Region is given. The literary equivalent of non-literary lexical units that responded to theoretical views about linguistics and given as examples is comparatively analysed. How close the words of the dialect are to our current literary language, their lexical and grammatical differences are mentioned. Also, lexemes with partial differences in phonetics are theoretically subjected to comparative analysis. In the example of the dialectology of the Uzbek language, scientific research conducted by linguists, special attention was paid to the differences between the terms dialect, dialect, dialect and their place in our literary language. It is also emphasized that the words selected as examples are negative, positive or neutral in our lexicon.

Key words: dialect, linguistics, sociolinguistics, dialect, dialect, literary language, neutral lexicon, synonym.

Аннотация. В статье проводится научный анализ слов, относящихся к диалекту села Жаваги Яккабогского района Кашкадарьинской области. Высказываются теоретические взгляды на языкознание и сравнительно анализируется приведенная в качестве примера альтернатива нелитературных лексических единиц в литературном языке. В данной статье проводится научный анализ слов, относящихся к говору села Джаваги Яккабогского района Кашкадарьинской области. Дана реакция на теоретические взгляды языкознания и проведен сравнительный анализ приведенной в качестве примера альтернативы нелитературных лексических

единиц в литературном языке. Отмечается, насколько слова диалекта близки современному нашему литературному языку, их лексические и грамматические отличия. Также сравнительному анализу теоретически подлежат лексемы с частичными различиями в фонетике. На примере диалектологии узбекского языка, научных исследований, проведенных лингвистами, особое внимание было уделено различиям между терминами диалект, говор, говор и их месту в нашем литературном языке. Также подчеркивается, что слова, выбранные в качестве примеров, являются в нашем лексиконе отрицательными, положительными или нейтральными.

Ключевые слова: диалект, языкознание, социолингвистика, диалект, диалект, литературный язык, нейтральная лексика, синоним.

O'zbek tili turli lahja, sheva va dialektlardan tashkil topgan. Adabiy tilda qo'llanuvchi so'zlar shevalarda boshqacha variantda ishlatilishi mumkin. Yoxud tilimizda yo'qolib ketayotgan ba'zi so'z va qo'shimchalar shevalarimizda barqaror ishlatilayotgan bo'ladi. Bu o'rinda tilshunoslar shunday leksik birliklarni chuqur o'rganishi, adabiy til doirasida tahlil qilishi va keng ommaga taqdim etishi mumkin. Shundagina olinma so'zlarning ba'zilarini o'z tilimizdagi ekvevalenti bilan almashtira olish mumkin. Avvalo, sheva, lahja, dialekt atamalarining o'xshash va farqli jihatlariga e'tibor qaratildi:

Sheva – biror tilning o'ziga xos fonetik, leksik, grammatik xususiyatlariga ega bo'lgan kichik qismi (oralik sheva, shevalar guruhi degan terminlar ham bor) (Ўзбек тилининг изоҳли луғати. //Биринчи жилд. – Москва: Русский язык, 1981. – Б. 406). Toshkent shevasi, Shahrisabz shevasi, Qo'qon shevasi, Buka shevasi kabi shevalarni misol sifatida keltirish mumkin.

Lahja – shevaning fonetik, leksik, so'z yasalishi hamda grammatik xususiyatlarini ma'lum bir tizim asosida o'zida birlashtirgan shevalar yig'indisi¹ (Ўзбек тилининг изоҳли луғати. //Биринчи жилд. – Москва: Русский язык, 1981. – Б. 430).

Ayni vaqtda tilimizda uchta lahja bor: 1) qorluq lahjasi, 2) qipchoq lahjasi³) o'g'uz lahjasi. Ularning nomlanishi turkiy urug'-qabilalar nomidan shakllangan. Lahja so'zi arab tilidan o'zlashgan so'z bo'lib, tarz, ravish, yo'sin singari ma'nolarni bildiradi.

Dialekt atamasi – dialektologik adabiyotlarda lahja, sheva ma'nolarida ham ishlatiladi. Hoziri kunda esa u umumlingvistik dialekt atamasi ma'nosida ishlatilmoqda. Dialekt atamasi grek tilidan o'zlashgan so'z bo'lib, Prof. V.V.Reshetov

bu atamani o'z tadqiqotlarida shevalar guruhi ma'nosida faol darajada qo'llagan. Mazkur atama bu fanga oid rus tilidagi ilmiy hamda ilmiy metodik adabiyotlarda ham uchraydi (Enazarov T. J., Karimjonova V. A., Ernazarova M. S., Mahmadiyev SH. S, Rixsiyeva K. G'. O'zbek dialektologiyasi (o'quv qo'llanma) – Toshkent, Universitet, 2012. – B. 11).

O'zbek tili shevashunosligi V.V.Reshetov, F.Abdullayev, Sh.Shoabdurahmonov, A.Aliyev, B.Jo'rayev, X.Doniyorov, Y.G'ulomov,

Y.Jumanazarov, A.Ishayev, D.Abdurahmonov, N.Rajabov, Q.Muhammadjonov, N.Shoimova kabi dialektolog olimlar tomonidan chuqur o'rganib tahlil etilgan. Shuningdek prof. I. I.Zarubin, prof. K. K. Yudaxin; prof. G'ozini

Olim, prof. A. K. Borovkov, prof. V.V.Reshetovlar tomonidan shevalarimizni tasnif qilish bo'yicha olib borilgan ishlarni shevalarimizning mamlakatimiz va qo'shni davlatlarning hududlarida joylashishi jihatdan tasnifiga misol bo'la oladi (Enazarov T. J., Karimjonova V. A., Ernazarova M. S., Mahmadiyev SH. S, Rixsiyeva K. G'. O'zbek dialektologiyasi (o'quv qo'llanma) – Toshkent, Universitet, 2012. –B. 23).

XX asrning 50-90 yillarida amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlarda uchraydi. Masalan, F.Abdullayev, A.Shermatov, B.Jo'rayev; A.Aliyev, Saidmuso Rahimov o'zbek shevalarini guruhlab o'rganishgan (Enazarov T. J., Karimjonova V. A., Ernazarova M. S., Mahmadiyev SH. S, Rixsiyeva K. G'. O'zbek dialektologiyasi (o'quv qo'llanma) – Toshkent, Universitet, 2012. – B. 30). Bu esa ko'pgina noma'lum xarakterga ega shevaga xos birliklarning ma'nosi va shakllanish tarixiga oydinlik kiritadi.

O'zbek dialektologiyasi *geografiya* fani bilan uzviy aloqador, ya'ni, har bir sheva haqida ma'lumot to'planganda, shu sheva vakillari joylashgan territoriyaning ko'lami, aholining miqdori, shu terrioriya iqlimi va boshqa ma'lumotlar ham to'planadi, ya'ni geografik muhiti ham yoritiladi. Shuningdek, o'zbek dialektologiyasi *o'zbek xalqi tarixi, adabiyoti, etnografiyasi, san'ati* fanlarining ma'lumotlariga ham tayanadi va ular uchun boy material beradi (Ashirboyev S. O'zbek dialektologiyasi O'zbek tili va adabiyoti ta'lim yo'nalishi talabalari uchun – Toshkent, 2013. – B. 8). Shuningdek, areologiya ham dialektologiyaning bir tarmog'i sanalib, bevosita geografiya fani bilan mushtarak sohalardandir. Dialektologiyaning o'rganish obyekti shevaga oid so'zlar bo'lsa, areologiya fani esa shevaga oid so'zlarni hududiy jihatdan, geografik xususiyatiga ko'ra tahlil qilishdan iboratdir.

O'zbek dialektologlari. O'zbek shevalarining o'rganilishi va tasnif qilinishida jahon ahamiyatiga molik bo'lgan professor E.D.Polivanov, mashhur professorlar K.K.Yudaxin, G'ozini Olim, A.K. Borovkov, V.V.Reshetov kabi olimlarning buyuk xizmatlari bor. Bu olimlar rahbarligida mahalliy o'zbek olimlari yetishib chiqdi. O'zbek shevalari akademik Sh.Shoabdurahmonov, professor va fan doktorlari M.Mirzayev, F.Abdullaev, S.Ibrohimov, X.G'ulomov, Y.G'ulomov, A.Aliev, A.Shermatov, A.Jo'raev, O.Madrahimov, T.Yo'ldoshev, N.Rajabov, X.Doniyorov, T.Nafasov, Q.Muhammadjonov, Y.Ibrohimov va boshqa olimlarimiz tomonidan tadqiq etilgan (Ashirboyev S. O'zbek dialektologiyasi. – Toshkent, 2013, – B. 45).

Shevalar har bir xalqning umumiy milliy tili tarkibiga kiradi, lekin ular shu milliy adabiy tildan o'zining fonetik, leksik va grammatik xususiyatlari bilan farqlanadi. Demak, sheva milliy adabiy tilning bir tarmog'i sanaladi. O'zbek adabiy tili murakkab tarixiy jarayonda tashkil topgan. Eski o'zbek tilida yozilgan

asarlar umumxalq o'zbek tilida yozilgan bo'lib, ularda turli mahalliy shevalarning xususiyatlari aks etgan edi. Masalan: bir asarda yaqin so'zi uchrasa, ikkinchi asarda esa shu ma'noda yovuq so'zi uchraydi (*Enazarov T. J., Karimjonova V. A., Ernazarova M. S., Mahmadiyev SH. S, Rixsiyeva K. G'. O'zbek dialektologiyasi (o'quv qo'llanma) – Toshkent, Universitet, 2012. – B. 20*). Demak, sheva(lar)ga xos bo'lgan so'zlarda ham ma'noviy o'zgarishlar bo'lib turadi. Adabiy tilning orfoepik qoidalari hamma shevalar uchun umumiy bo'lgan bir xil talaffuz me'yorlarini hosil qiladi. Xuddi shuningdek, adabiy tilning orfografik qoidalari shevalarimiz uchun so'zlarni to'g'ri yozish me'yorlarini amaliy jihatdan kuchaytirishga yordam beradi.

Tahlil uchun Qashqadaryo viloyati Yakkabog' tumani Javog'i qishlog'ida yashovchi insonlar tomonidan og'zaki so'zlashuv uslubida ishlatiladigan so'zlarni tanlandi. O'rganilgan so'zlar adabiy tilda nisbatan kam qo'llaniladi yoki umuman qo'llanilmasligi kuzatildi. Misol uchun keltirib o'tish joizki: beqiliq, boyna, boynagi, chinaqay, do'qalash, g'ujurli, gajir, girillak, glagay, hayat, itirqim, kaypang, olashaqshaq, pidana, pinna, pori, qo'tan, sergimoq, shapshak, sho'tanoq, sho'ttak, siyirmoq, so'narmoq, sonsiz, taypish, timirskilanib, tuyatoppon.

Ayrim fe'llarning talaffuzida farqlar kuzatiladi. Chunonchi; *shunday qilib-shuytib* deb aytiladi. Yana shunday otlar borki aytilishida ozgina tafovut seziladi: *supurgi-shivitki, lovlovi-lavlagi* kabi. Shuningdek, yana ayrim so'zlar xalq tiliga boshqa tildan o'zlashgan va shu tildagi so'zdan foydalanadi. Qishloq aholisi bundan ellik-oltmish yil avval turli joylardan ko'chib kelishgani bois bu yerda yashovchi kishilar talaffuzida ham turlichalikni uchratish mumkin. Keyingi davrlarda boshqa hududdan qiz olib, qiz uzatish ko'paygani bois yosh bolalar nutqida turli shevalarga xos so'zlarni uchratishimiz mumkin. Bu bevosita onalar nutqi bilan bog'liqdir. Quyida biz o'sha so'zlarni va ularning adabiy tilimizdagi izohini berib o'tamiz (tahlilda tilshunos Shavkat Rahmatullayev tomonidan tuzilgan "O'zbek tilining etimologik lug'ati" ga murojaat qilindi. Tahlil davomida e'tibordan chetda qoldirilgan ayrim so'zlarning jadvali tuzildi). Ba'zi so'zlar haqiqatda yuqorida tilga olingan qishloq aholisining doimiy kundalik so'zlashuvida ishlatilib kelinmoqda. Bu so'zlar faqat shu qishloq shevasida emas boshqa qishloqlarda ham ishlatiladi. Savdo-sotiq, bordi-keldi va to'y-marosimlardagi yaqinlik sabab Javog'i qishlog'i odamlarining shevalari Yakkabog' tumanidagi boshqa qishloqlar, jumladan, Sovuqbuloq, Qasnoq, Tezob, G'ozliq, Qo'tontepa va Chiroqchi tumanidagi O'ymovut qishlog'i odamlarining shevalarida uchraydi.

Bu o'rinda Qashqadaryoning qipchoq lahjasida bo'lgan "J" lashishga oid so'zlar tahlilga tortilmadi. Bu ayni sheva bo'lsa-da, bittagina tovush o'zgarayotgani uchun adabiy tildagi har bitta "Y" tovushi bilan boshlanuvchi so'zlarini misol keltirishni joiz deb topilmadi. Qolaversa, voha tilidagi so'z so'ngida keluvchi "G" undoshining "V" kabi talaffuz etilishini ham, so'z oxiridagi "Q", "K" undoshlarining tushirib qoldirilishini ham yozish ma'qul topilmadi.

Ushbu tadqiqotda, asosan, adabiy tildagi soʻzlarning shevada boshqacha aytilishi yoki yondosh soʻzga yaqin talaffuz etilishi tahlil qilindi. Umuman olganda, hozirgi oʻzbek adabiy tiliga xorijiy soʻzlarning koʻplab olinishi yoki baʼzi qoʻshimchalarning tilimizdan yoʻqolib borayotganligi tufayli ularning oʻrnini chekka hududlardagi oʻzbek shevalari orqali toʻldirish, muqobil variantini aniqlash lozimdir. Zotan, ushbu izlanish milliy tilning ravnaqi va naqadar boy ekanligi belgilashga xizmat qiladi.

Fonetik jihatdan farqlanuvchi soʻzlar

T/R	Shevadagi soʻz	Adabiy tildagi variant	Izohi (Oʻxshash va farqli jihatlari)	Soʻz turkumi
	Belqars	Belbogʻ	Qoʻshma soʻzning ikkinchi qismidagi soʻzda oʻzgarish yuz bergan.	Ot
	Billa	Birga	Tovush oʻzgargan.	Olmosh
	Birich	Guruch	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Boshmardoq	Boshbarmoq	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Buva	Bobo	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Buytib, betib	Bunday qilib	Tovush oʻzgargan.	Feʼl
	Byaqda	Bu yoqda	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Byarda	Bu yerda	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Chuchchi	Chuchuk, shirin	Tovush tushishi va tovush ortishi roʻy bergan.	Sifat
	Chapcha	Sapcha; Qovunning kattaroq tugunagi, hali pishmagan mayda qovun	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Dostiq	Yostiq, bolish	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Dumaloq	Yumaloq	Tovush oʻzgargan.	Sifat
	Doʻppi	Toʻp	Tovush oʻzgarishi va ortishi yuz bergan.	Ot
	Duvol	Devor	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Elanish	Yalinish	Tovush tushishi va tovush oʻzgarishi yuz bergan.	Feʼl
	Ena	Ona, oyi	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Eyaqda	U yoqda	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Eyarda	U yerda	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Gittak	Qittak, Ozgina	Tovush oʻzgargan.	Sifat
	Hi	Ha	Tovush oʻzgargan.	Modal soʻz
	Iyarib	Ergashib	Tovush oʻzgargan.	Feʼl
	Koʻppala, koʻppalavola	Koʻp, bir talay	Tovush ortishi yuz bergan.	Ravish
	Koʻcha osh	Goʻja osh	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Lovlovi	Lavlagi	Tovush oʻzgargan.	Ot
	Makkai	Makkajoʻxori	Tovush tushishi yuz bergan.	Ot
	Meylov	Moʻylab	Tovush oʻzgargan.	Ot

	Navoda	Mobodo, bordi-yu	Tovush o'zgargan.	Bog'lovchi
	Oya	Ona	Tovush o'zgargan.	Ot
	Pichchi	Picha	Tovush o'zgarishi va ortishi yuz bergan.	Sifat, ravish
	Shashov	Shoshqaloq	Tovush tushishi yuz bergan.	Sifat
	Shirvunich	Shirguruch	Tovush o'zgargan.	Ot
	Shirchoy	Sutchoy	Qo'shma so'zning birinchi qismidagi so'z boshqasi bilan almashgan.	Ot
	Shivitki	Supurgi	Tovush o'zgargan.	Ot
	Sho'tanaq (sho'tanoq)	Sho'x- shaddod	Tovush ortgan.	Sifat
	Sho'ttak	Nordon, sho'r (sho'rdak),	Tovush o'zgargan.	Sifat
	Shuytib, shetib	Shunday qilib	Tovush o'zgargan.	Fe'l
	Shyaqda	Shu yoqda	Tovush o'zgargan.	Ot
	Shyarda	Shu yerda	Tovush o'zgargan.	Ot
	Tuva, teva	Tepa, tepalik	Tovush o'zgargan.	Ot
	Ul	O'g'il	Tovush tushgan.	Ot
	Uytib, etib	Unday qilib	Tovush o'zgargan.	Fe'l

Morfologik jihatdan farqlanuvchi so'zlar

T/R	Shevadagi so'z	Adabiy tildagi variant	Graditsional shakli	So'z turkumi
1	Ajriq	Chim	Neytral so'z	Ot
2	Alqindi	Ishlatilgan sovun, sovun bo'lari	Salbiy	Ot
3	Alag'da bo'lmoq	Xavotir olmoq	Salbiy	Ibora
4	Arimoq	Ketmoq, daf bo'lmoq	Ijobiy	Fe'l
5	Arg'amchi	Ingichka arqon.* ¹	Tabu va yevfimizm doirasida ilonni anglatgani uchun salbiy ma'noda ishlatiladi.	Ot
6	Avramoq	Ishontirish, ko'ndirish*	Ijobiy	Fe'l
7	Aya	Ona	Neytral so'z	Ot
8	Bayavoy	Bahaybat, gavdali	Ijobiy	Sifat
9	Bachcha	Bola	Neytral so'z	Ot
10	Bepallaki	O'ylamay gapiradigan	Salbiy	Sifat
11	Beqiliq	Shum	Salbiy	Sifat
12	Biyi	Qaynona	Neytral so'z	Ot
13	Bodi	Olifanta	Salbiy	Sifat
14	Boyna	Biroz avval	Neytral so'z	Ravish
15	Boynagi	Haligi	Neytral so'z	Sifat
16	Bultur	O'tgan yili	Neytral so'z	Ravish
17	Bo'la	Amakivachcha, amnavachcha, xolavachcha,	Neytral so'z	Ot

¹ Yulduzcha bilan alohida belgilangan so'zlar Shavkat Rahmatullayev tomonidan tuzilgan "O'zbek tilining etimologik lug'ati" dan olindi. Sh.Rahmatullayev. O'zbek tilining etimologik lug'ati (turkiy so'zlar). Toshkent, 2000.

		tog'avachcha		
18	Bo'xcha	Kiyim-kechak o'ralgan tugun*	Neytral so'z	Ot
19	Chakki	Suzma	Neytral so'z	Ot
20	Chaqqon	Yengil, yupun	Neytral so'z	Sifat
21	Chayla	Kapa	Neytral so'z	Ot
22	Checha	Yanga	Neytral so'z	Ot
23	Chechan	So'zamol	Ijobiy	Sifat
24	Chikin(a)	O'xshab (Undaychikin- unga o'xshab)	Salbiy	Ko'makchi
25	Chin	Rost	Neytral so'z	Sifat
26	Chinchinaki	Haqiqiy	Ijobiy	Sifat
27	Chinaqay	Jimjiloq	Neytral so'z	Ot
28	Darmayit	Boqimanda	Salbiy	Sifat
29	Do'ng	Tepa	Neytral so'z	Sifat
30	Do'nglik	Tepalik	Neytral so'z	Ot
31	Do'qalash	Qo'zga'ash, aralashtirish	Salbiy	Fe'l
32	Doritmoq	Yaqinlashtirmoq	Salbiy	Fe'l
33	Dovur	-gacha	Neytral so'z	Ravishdosh
34	Dovruppa	Nahotki, bo'lishi mumkinmas	Salbiy	Modal so'z
35	Emchi	Tabib	Neytral so'z	Ot
36	Ertachi	Barvaqt, vaqtli	Neytral so'z	Ravish
37	G'ujurli	Tadbirli	Ijobiy	Sifat
38	Gajir	Janjalkash	Ijobiy	Sifat
39	Girillak	Aylana	Neytral so'z	Sifat
40	Glagay	Yangi tuqqan sigirning suti	Neytral so'z	Ot
41	Govxona	Molxona	Neytral so'z	Ot
42	Gurri	Urishqoq	Salbiy	Sifat
43	Gurung	Suhbat	Neytral so'z	Ot
44	Havo	Yomg'ir, yog'in	Neytral so'z	Ot
45	Hachcha	Tirgak	Neytral so'z	Ot
46	Halinchak	Arg'imchoq	Neytral so'z	Ot
47	Hayat	To'r, adoq, hovlining to'ri	Neytral so'z	Ot
48	Hayiqmoq	Qo'rqmoq, hadiksiramoq	Salbiy	Fe'l
49	Hiyla	Ana	Neytral so'z	Olmosh
50	Hiyyi	Ha, albatta	Salbiy	Modal so'z
51	I-i	Yo'q	Salbiy	Modal so'z
52	Ilashmoq	Zich bo'lmagan holda yopishmoq, tegmoq*	Neytral so'z	Fe'l
53	Iring	Injiq qaysar	Salbiy	Sifat
54	Itirqim	Ko'p, sanoqsiz	Salbiy	Ravish
55	Janqovul	"J" bilan gapiruvchilar	Salbiy	Ot
56	Jittilamoq	Qilpillab o'zini ko'rsatmoq	Salbiy	Fe'l
57	Jomaykor	Ish kiyimi	Neytral so'z	Ot
58	Juvona	Ho'kiz	Neytral so'z	Ot
59	Kakkillamoq	Sharaqlab kulmoq	Salbiy	Fe'l
60	Kamitir	Oqsoqol	Neytral so'z	Ot
61	Kaypang	Oxirini o'ylamaydigan	Salbiy	Sifat

		kishi, o'ylamay shoshib qaror qabul qiluvchi		
62	Kayvoni	Yoshi ulug' bilgich	Neytral so'z	Ot
63	Kuchuk	It	Neytral so'z	Ot
64	Kuttacha	Nimcha, jaket	Neytral so'z	Ot
65	Lahat	Qabr	Salbiy	Ot
66	Laxcha-to'ppa	Xamirli ovqatning bir turi	Neytral so'z	Ot
67	Lo'la	Katta bolish	Neytral so'z	Ot
68	Lo'x	Qamishning boshqacha turi	Neytral so'z	Ot
69	Mayak	Tuxum	Neytral so'z	Ot
70	Mashak	Qunduz, ondatra	Neytral so'z	Ot
71	Mo'rcha	Chumoli, qumursqa	Neytral so'z	Ot
72	Moma	Buvi	Neytral so'z	Ot
73	Moy	Yog'	Neytral so'z	Ot
74	Murdashov	Yuvg'ich		Ot
75	Muyum	Narsa, buyum	Neytral so'z	Ot
76	Naynov	Bo'lar-bo'lmasga aljiraydigan	Salbiy	Sifat
77	Naqiris	Xasis, ziqna	Salbiy	Sifat
78	O'lamsa	Nozik, kasalvand	Salbiy	Sifat
79	Obtova	Qumg'on	Neytral so'z	Ot
80	Olashaqshaq	Hakka	Neytral so'z	Ot
81	Pandiyat	Saboq, dars, xulosa	Neytral so'z	Ot
82	Paqir	Chelak	Neytral so'z	Ot
83	Pasil (Bir pasil)	Bir oz, bir dam	Neytral so'z	Ravish
84	Payanap	Suvning chiqishi, izova suv	Neytral so'z	Ot
85	Pidana	Yalpiz	Neytral so'z	Ot
86	Pinna	Puxta, mug'ombir	Salbiy	Sifat
87	Pishak	Mushuk	Neytral so'z	Ot
88	Piyova	Yovg'on	Neytral so'z	Ot
89	Pori	Go'ng	Neytral so'z	Ot
90	Potirdoq (patirdaq)	Qoqi, ko'kat	Neytral so'z	Ot
91	Povut	Xalal, xalaqit	Salbiy	Ot
92	Puchcha	Mug'ombir, ichidan pishgan	Salbiy	Sifat
93	Qalampir	Garmdori	Neytral so'z	Ot
94	Qalang'i-qasang'i	Tagi zoti past	Salbiy	Sifat
95	Qalpoq	Do'ppi	Neytral so'z	Ot
96	Qasqon	Gardish, doira shaklidagi temir	Neytral so'z	Ot
97	Qayishmoq	Yonini olmoq	Ijobiy	Fe'l
98	Qitmir	Quv, shum	Salbiy	Sifat
99	Qo'tan	Qo'ra, qo'yxona	Neytral so'z	Ot
100	Qultum	Ho'plam, yutum	Neytral so'z	Hisob so'z
101	Qumursqa	Chumoli	Neytral so'z	Ot
102	Sergimoq	Qurimoq, nami qochmoq	Neytral so'z	Fe'l

103	Shalaq	Og'zi yomon	Salbiy	Sifat
104	Sholaq (sholax)	Mazax, kalaka	Salbiy	Ot
105	Sholcha	Gilamcha, to'shamchi		Ot
106	Shapshak	Betgachopar, o'ylamay gapiradigan	Salbiy	Sifat
107	Shiptir	Kiyimi nam va sasigan	Salbiy	Sifat
108	Siyirmoq	Shilmoq, archimoq	Salbiy	Fe'l
109	So'g'un	Keyin	Neytral so'z	Ravish
110	So'narmoq	Mo'ltirab qaramoq	Salbiy	Fe'l
111	So'rri	Novcha, bo'yi uzun.	Salbiy	Sifat
112	Sonsiz	Uquvsiz, befarosat, didsiz	Salbiy	Sifat
113	Tapalanglab	Hovliqib, dovdirab	Salbiy	Fe'l
114	Tappi	Tezak	Neytral so'z	Ot
115	Tarmashmoq	Mahkam ushlamoq, yopishmoq*	Salbiy	Fe'l
116	Taypish	Hovliqma	Salbiy	Sifat
117	Timirskilanmoq	Sinchkovlik bilan qaramoq	Salbiy	Fe'l
118	Tirrancha	Kuchi yetmasa ham zo'ravonlik qiladigan, zumrasha	Salbiy	Ot
119	Tirtanglamoq	Biron ishga kuchi yetmasa ham o'zini urmoq		
120	Toti	Bodi, olifta	Salbiy	Sifat
121	Tuyatoppon	Beso'naqay, beo'xshov	Salbiy	Sifat
122	Unnamoq, unnab qolmoq	O'tirmoq, o'tirib qolmoq (hidga nisbatan)	Salbiy	Fe'l
123	Uvuz	Tug'ish oldidagi sigirning yelinidagi suyuqlik	Neytral so'z	Ot
124	Xamsiya, hamsoya	Qo'shni	Neytral so'z	Ot
125	Xaymi	Xo'pmi	Salbiy	Modal so'z
126	Xezlanmoq	Qasdlanmoq	Salbiy	Fe'l
127	Xiyli (xiylivola)	Ko'p	Neytral so'z	Ravish
128	Xurri	Xurrak otuvchi	Salbiy	Sifat
129	Yo'ng'ichqa	Beda	Neytral so'z	Ot
130	Zardoli	O'rik	Neytral so'z	Ot

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Enazarov T. J., Karimjonova V. A., Ernazarova M. S., Mahmadiyev SH. S, Rixsiyeva K. G'. *O'zbek dialektologiyasi (o'quv qo'llanma)*, – Toshkent, Universitet, 2012. – B. 11.
2. Ashirboyev Samixon *O'zbek dialektologiyasi O'zbek tili va adabiyoti ta'lim yo'nalishi talabalari uchun*, – Toshkent, 2013. – B. 8.
3. Sh.Rahmatullayev. "O'zbek tilining etimologik lug'ati" (turkiy so'zlar), – Toshkent, 2000.
4. Ўзбек тилининг изоҳли луг'ати. //Биринчи жилд. – Москва: Русский язык, 1981. – Б. 430

5. ¹ Enazarov T. J., Karimjonova V. A., Ernazarova M. S., Mahmadiyev SH. S, Rixsiyeva K. G'. *O'zbek dialektologiyasi (o'quv qo'llanma) – Toshkent, Universitet, 2012. –B. 23.*
6. Enazarov T. J., Karimjonova V. A., Ernazarova M. S., Mahmadiyev SH. S, Rixsiyeva K. G'. *O'zbek dialektologiyasi (o'quv qo'llanma) – Toshkent, Universitet, 2012. – B. 30.*
7. Ashirboyev S. *O'zbek dialektologiyasi O'zbek tili va adabiyoti ta'lim yo'nalishi talabalari uchun – Toshkent, 2013. – B. 8.*
8. Ashirboyev S. *O'zbek dialektologiyasi. – Toshkent, 2013, – B. 45.*
9. Enazarov T. J., Karimjonova V. A., Ernazarova M. S., Mahmadiyev SH. S, Rixsiyeva K. G'. *O'zbek dialektologiyasi (o'quv qo'llanma) – Toshkent, Universitet, 2012. – B. 20.*
10. Sh.Rahmatullayev. *O'zbek tilining etimologik lug'ati (turkiy so'zlar). Toshkent, 2000.*